2
Het Euro-Aziatische schaakbord

Amerika's geopolitieke hoofdprijs is Eurazië. Een half millennium lang hebben Europese en Aziatische mogendheden en volkeren in de strijd om de regionale hegemonie en de Wereldmacht de wereldgeschiedenis bepaald. Nu geeft een niet-Euro-Aziatische macht de toon aan - en het voortbestaan van de wereldwijde hegemonie van Amerika is direct afhankelijk van hoe lang en hoe effectief het zich in Eurazië kan staande houden. Deze politieke constellatie is natuurlijk van beperkte duur. Hoe lang ze zal bestaan en wat er zal volgen, is niet alleen voor Amerika's welzijn, maar ook voor de internationale vrede cruciaal. De plotselinge opkomst van de eerste en enige wereldmacht heeft tot een situatie geleid waarin een abrupt einde kan komen aan hun overheersing - hetzij omdat de VS zich uit de wereldpolitiek terugtrekt, hetzij omdat er plotseling een succesvolle tegenstander opduikt - die een aanzienlijke internationale instabiliteit zal veroorzaken. Dit zou resulteren in wereldwijde anarchie. Politicoloog Samuel Huntington stelt met zijn gedurfde bewering: "Zonder de dominantie van de VS is er in de wereld meer geweld en wanorde en zal het minder democratie en economische groei opleveren dan wanneer er sprake is van een overweldigende invloed van de Verenigde Staten in de internationale politiek.

54 Het Grote Schaakbord

De voortzetting van de Amerikaanse hegemonie, is zowel voor het welzijn en de veiligheid van Amerikanen als voor de toekomst van vrijheid, democratie, vrije markt economie en de internationale orde in de wereld van centraal belang "(3) In dit verband is het van belang hoe Amerika met Eurasia omgaat. Eurasia is het grootste continent ter wereld en geopolitiek axiaal (= in lengte richting v.d. as). Een macht die Eurazië domineert heerst dan over twee van de drie meest geavanceerde en economisch productieve regio's van de aarde. Een blik op de landkaart is genoeg om te erkennen dat controle over Eurazië bijna automatisch deze ook over Afrika met zich meebrengt en daarmee het westelijk halfrond en Oceanië tegenover het centrale continent van deze Aarde in een randpositie brengt (zie kaart pagina 55). Bijna 75 procent van de wereldbevolking leeft in Eurazië, en op haar grond alsmede haar bedrijven schuilt het grootste deel van de materiële rijkdom van de wereld. Eurazië vertegenwoordigt 60 procent van het mondiale BNP en ongeveer driekwart van bekende hulpbronnen van de energiewereld. (Zie tabel op pagina 56). Eurasia is ook de thuisbasis van de meeste van de politiek relevante en dynamische staten. Na de VS zijn zes grootste economieën met de hoogste militaire uitgaven in Europa en Azië. Op één uitzondering na, horen alle kernmachten en alle staten die een geheim nucleair potentieel hebben in Eurazië thuis. De twee meest bevolkte kandidaten voor een regionale hegemonie en wereldwijde invloed zijn woonachtig in Eurazië.

(3) Samuel Huntington, ~ Why International Primary Matters, "International Security (voorjaar 1993): 83

55 Het Euro-Aziatische schaakbord

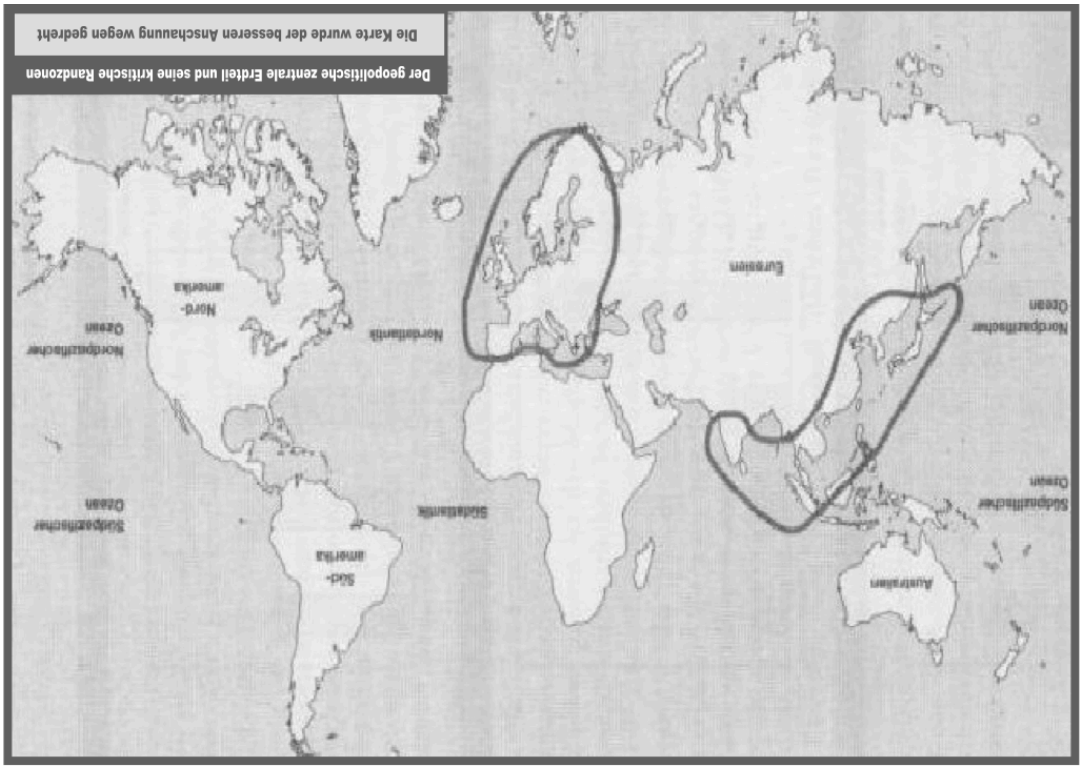

56 De enige wereldmacht

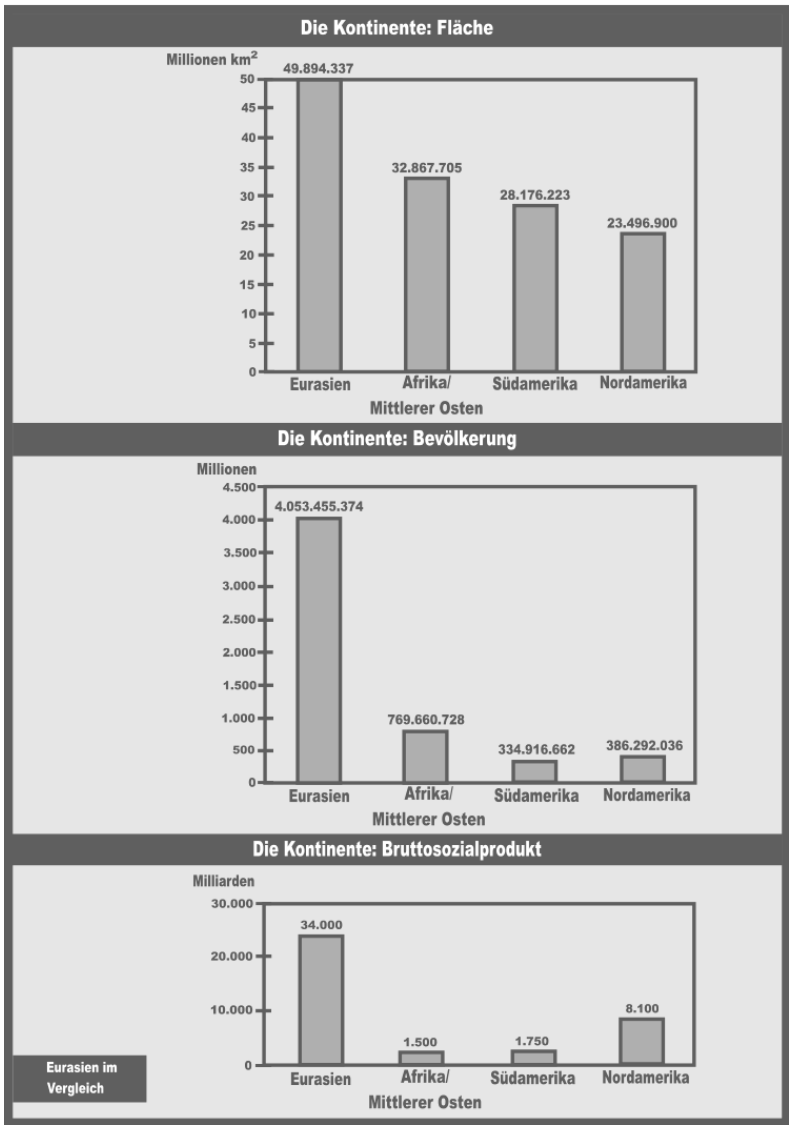

57 Het Euro-Aziatische schaakbord
Amerika's potentiële uitdager in de politiek en / of economisch gebied, zijn zonder enige uitzondering de Euro-Aziatische staten. Als geheel vertegenwoordigt dit continent een machtspotentieel dat de VS in de schaduw stelt. Gelukkig voor Amerika, Eurazië is te groot om een politieke eenheid te vormen. **Eurasia is dus het schaakbord waarop de strijd voor wereldwijde dominantie in de toekomst zal worden gestreden**. Hoewel men geo-strategie - het strategisch beheer van geopolitieke belangen - kan vergelijken met schaken, zijn er op dit schaakbord niet slechts twee, maar meerdere sterke spelers. De grote spelers zijn actief in het westen, in het oosten, in het centrum en in het zuiden van het schaakbord. Zowel de westelijke en de oostelijke grensstreek zijn dichtbevolkte gebieden, waarin een relatief kleine ruimte meerdere machtige staten elkaar verdringen. Onmiddellijk aanwezig is de Amerikaanse macht in de smalle zone aan de westelijke rand van Eurazië. Het Verre Oostelijke vasteland huisvest een steeds krachtiger en onafhankelijker wordende speler, die een reusachtig volk beheerst, waartegen het - op een keten van eilanden begrensde - territorium zijn energieke rivalen evenals de helft van een klein schiereiland van verre oosten, voor de VS-macht als steunpunt dient. Tussen de westelijke en de oostelijke randgebieden strekt zich een geweldige, dunbevolkte, momenteel politiek instabiel en naar organisatorische begrippen een ruimte - die eerder door een krachtige concurrent van de Verenigde Staten werd bezet - een tegenstander die ooit zich voorgenomen had Amerika uit Eurasia te verdringen. Ten zuiden van dit geweldige centrale Euro-Aziatische plateau ligt een politiek anarchistische regio, die rijk is aan energiebronnen die van groot belang zijn voor zowel de Europese als de Oost-Aziatische landen, zeer belangrijk kan worden en in het uiterste zuiden naar een regionale hegemonie zoekt.

58 Het Grote Schaakbord
Dit enorme, vreemd gevormde Euro-Aziatische schaakbord - dat zich uitstrekt van Lissabon tot Vladivostok - is het schouwtoneel voor *"the Global Play".* Als de centrale regio in toenemende mate in de groeiende invloedssfeer van het Westen (waar Amerika het overgewicht heeft) kan worden getrokken, als de zuidelijke regio niet onder de heerschappij van een enkele medespeler komt en mogelijke herenigingen van landen in het Verre Oosten niet de verdrijving van Amerika uit zijn marinebases voor de Oost-Aziatische kust tot gevolg heeft, mogen de Verenigde Staten heel blij zijn. Bezorgen de staten in de middelste gedeelte het Westen een nederlaag, sluiten zij samen een politieke eenheid en streven zij naar de controle over het zuiden of gaan ze met de grote Oostelijke-spelers een verbond aan, dan verdwijnt Amerika's voorkeurspositie in Eurazië dramatisch. Hetzelfde zou het geval zijn als de twee belangrijkste Oostelijke-spelers zich verenigen op een bepaalde manier. Wordt uiteindelijk de Europese partner Amerika gesommeerd om uit de westelijke periferie te vertrekken, zou dat het einde betekenen van de betrokkenheid bij hetzelfde spel op de Euro-Aziatische schaakbord, ook als dat waarschijnlijk zal betekenen dat de westelijke rand van het continent weer eindelijk wakker wordt onder de knoet van een weer tot leven gekomen macht die centrale gedeelte domineert. Toegegeven; de wereldwijde hegemonie van Amerika reikt ver, maar is niet erg diep verankerd vanwege de binnen- en buitenlandse politieke druk. De Amerikaanse hegemonie bestaat uit

de uitoefening van maatgevende invloed en, in tegenstelling tot de wereldrijken uit het verleden, is het geen directe heerser. De omvang en diversiteit van Eurazië, evenals de macht van enkele van haar staten bepalen de Amerikaanse invloed en de mate van controle over de gang van zaken.

59 Het Euro-Aziatische schaakbord

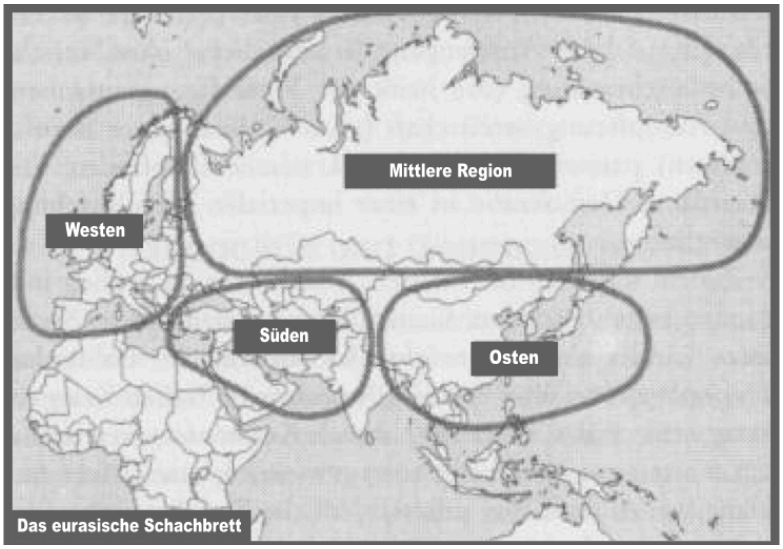

Dit mega-continent is gewoon te groot, telt te veel inwoners, cultureel te divers en bestaat uit te veel altijd ambitieuze en politiek actieve staten, om aan de eisen voor een mondiale macht, als zijnde economisch de succesvolste en politiek de belangrijkste te kunnen voldoen. Een dergelijke situatie vraagt om geostrategische vaardigheid, voorzichtigheid, zorgvuldig geselecteerd en zeer verstandig gebruik van Amerikaanse bronnen op het enorme Euro-Aziatische schaakbord. Omdat Amerika ook in eigen land zich strikt aan de democratie houdt, kan het zich niet autocratisch naar het buitenland gedragen. Dit beperkt het gebruik van Amerikaanse militaire intimidatie. Nooit eerder heeft een populistische democratie een internationale suprematie bereikt. Maar het streven naar macht is geen populaire passie voor een volk, behalve in situaties waarin men een gevoel van bedreiging heeft.

60 Het Grote Schaakbord
De economische zelfbeheersing (dwz, de defensie-uitgaven) en opofferingsbereidheid (ook verliezen onder beroepsmilitairen) die nodig is voor een dergelijke inspanning passen niet in een democratie. Voor een democratie als staatsvorm is een imperiale mobilisatie schadelijk. Daarnaast hebben de meeste Amerikanen over het algemeen geen bijzondere trek in de nieuwe status van hun land als de enige supermacht. Het politieke triomf-getoeter over de overwinning van Amerika in de Koude Oorlog produceerde eerder een koele reactie, liberale commentatoren maakten het zelfs doelwit van een zekere spot. Meer weerklank kregen twee nogal verschillende inschattingen die voor Amerika vanwege haar historische succes in rivaliteit met de voormalige conclusies Sovjet-Unie, nl: 1) Enerzijds standpunt dat het einde van de Koude Oorlog een significante reductie van de bondgenootschappen van de VS rechtvaardigt, zonder rekening te houden met de gevolgen voor Amerika qua positie en prestige in de wereld; 2) Anderzijds de mening, dat de tijd voor een echte multilaterale samenwerking voor Amerika gekomen is, en bereid moest zijn zelfs iets van zijn soevereiniteit af te staan. Beide kampen van deze zienswijze konden op een trouwe aanhang rekenen. De problemen waarvoor de Amerikaanse overheid kwam te staan werden verder bemoeilijkt door de veranderende situatie in de wereld: Voor de directe inzet van macht schrikt men vandaag (1997) meer dan terug in het verleden. Ten aanzien van kernwapens heeft de betekenis van oorlog als politiek-middel aan waarde ingeboet en wordt zelfs als een bedreiging aangevoeld. De toenemende onderlinge economische vervlechting van de individuele staten onder elkaar hebben economische sancties hun politieke effect.

61 De Euro-Aziatische schaakbord
Daarmee zijn een tactische politiek, diplomatie, coalitievorming, participatie en weloverwogen gebruik daarvan op zichzelf al een politieke aanwinst als wezenlijke criteria voor een succesvolle geo-strategie op de Euro-Aziatische schaakbord geworden.

Geopolitiek en geo-strategie

Amerika kan haar wereldwijde suprematie alleen indachtig het centrale profiel van de politieke geografie in de internationale politiek uitoefenen. Napoleon zou ooit gezegd hebben; Als je alles weet over de geografische situatie van een land, dan ken je ook de buitenlandse politiek van dat land. Toch moeten we onze begrippen over het belang van de politieke geografie aanpassen aan de nieuwe machtsstructuur. In de geschiedenis van de internationale betrekkingen stond bij politieke conflicten meestal de vraag over de territoriale soevereiniteit centraal. Oorzaak van de meeste oorlogen die werden uitgevochten sinds de opkomst van het nationalisme was ofwel een overdreven nationalisme voor het verwerven van een groter gebied of gewonde nationale trots over het verlies van hun dierbare land. Zonder overdrijven kan men zeggen dat het streven naar territoriale expansie de belangrijkste impuls is voor het agressieve gedrag van staten. Veel rijken ontstonden ook omdat men heel zorgvuldig er voor zorgde dat de belangrijke geografische voordelen hen toevielen, zoals Gibraltar, het Suezkanaal en Singapore, die dienden als economische bruggenhoofden. De meest opvallende koppeling van nationalisme en territoriale bezit waren nazi-Duitsland en het keizerrijk Japan was.

62 Het Grote Schaakbord
De poging om het duizendjarig rijk te vestigen, ging veel verder dan het doel alle Duitstalige volkeren onder één politiek dak te herenigen, en was bedoeld, de *graanschuur* van Oekraïne en andere Slavische landen in te nemen waarvan de bevolking het Duitse Rijk moest dienen als goedkope loonslaven. Ook waren de Japanners geobsedeerd door het idee, om voor hun rijk nationaal machtsvertoon en internationaal prestige te ontwikkelen door Mantsjoerije en later de belangrijkste olieproducent Indonesië in te lijven. Dat zelfde begreep men in Rusland al eeuwen om middels de nationale grootheid de mogelijkheid landen te verwerven. En zelfs aan het eind van de 20e eeuw rechtvaardigen de Russische leiders hun volharden dat het afnemen van de soevereiniteit van niet-Russische volkeren, zoals Tsjetsjenië wat in de omgeving van een belangrijke oliepijpleiding ligt, met het excuus dat dit van essentieel

belang is voor de status van Rusland als grote mogendheid. Staten zullen de bouwstenen van de wereldorde zijn en blijven. Hoewel zich de internationale politiek na de teloorgang van het grootmacht-nationalisme en het vervagen van ideologieën heeft geobjectiveerd - en kernwapens voor een aanzienlijke terughoudendheid in het gebruik van geweld zorgden - bleef het wereldgebeuren gedomineerd worden door territoriale geschillen, ook al worden deze op dit moment (1997) langs meer beschaafdere wegen bijgelegd. De geografische ligging bepaalt nog steeds de buitenlandse politiek van een staat, en ook de grootte van het grondgebied blijft één van de belangrijkste criteria van status en macht. De laatste tijd is de vraag van de territoriale bezittingen voor de meeste staten van minder belang. Waar territoriale geschillen de buitenlandse politiek van sommige staten blijven vormgeven, hebben de oorzaken minder met het nastreven van nationale terreinwinst te maken dan met gevoelens van wrok omdat etnische broeders het recht op zelfbeschikking ontzegd wordt en het hen niet toegestaan wordt om zichzelf bij het moederland aan te sluiten.

63 Het Euro-Aziatische schaakbord

Dan is er de klacht van de vermeende mishandeling van etnische minderheden in de buurlanden. De nationale elites komen steeds meer tot het besef dat voor een internationale status of invloed door andere dan de territoriale factoren doorslaggevend zijn. Economische vaardigheden en de uitvoering ervan in technologische innovatie kan ook een belangrijk criterium van de macht zijn, zoals het voorbeeld van Japan een overtuigend bewijs is. Niettemin bepaalt in de regel de geografische ligging van een staat nog steeds de onmiddellijke prioriteiten - en hoe groter de militaire, economische en politieke macht zijn, hoe verder reiken (via haar directe buren daarbuiten) de vitale geopolitieke belangen, de invloed en inzet , Onlangs, debatteerden de toonaangevende geo-politici over de vraag of voor een land de landmacht belangrijker is dan de marine en welke regio van Eurazië de controle over het hele continent heeft. Een van de meest prominente geopolitieke theoreticus **Harold Mackinder** heeft in het begin van deze eeuw pionierswerk gedaan toen hij achtereenvolgens de voorwaarden onderzocht voor een Euro-Aziatische Centrale Regio (het geheel van Siberië en een groot deel van Centraal-Azië inbegrepen) een Oost-midden-europees kernland te vormen waarbij elk van deze gebieden als springplank kan dienen voor de overheersing van het continent. Tot doorbraak verhief hij zijn theorie met de beroemde uitspraak:
Wie regeert Oost-Europa regeert, domineert het kern-land:
Wie het kernland regeert, regeert het wereld-eiland.
Wie het wereld-eiland regeert beheerst de wereld.

64 Het Grote Schaakbord

Zelfs een aantal toonaangevende Duitse vertegenwoordigers van politieke geografie vertrouwden op die geopolitiek om de drang van hun land naar het oosten te rechtvaardigen, vooral Karl Haushofer, die Mackinder's theorie naar de strategische behoeften van Duitsland aanpaste. Een sterke vergroofde echo van zijn leer kon men in Hitlers toespraken horen en verklaringen, waarin hij benadrukte welke noodzaak dit voor het Duitse volk is. Andere Europese geleerden voorspelden in de eerste helft van deze eeuw, dat een verschuiving van het geopolitieke zwaartepunt naar het oosten en de Pacific regio - met name Amerika en Japan - waarschijnlijk de tanende hegemonie van Europa overnemen. Om dit te voorkomen sprak, onder andere, de Franse geopolitiek Albert Demangeon vóór de Eerste Wereldoorlog zich uit voor een grotere eenheid onder de Europeanen. De geopolitieke vraag van vandaag is niet meer door welk deel van Eurasia van het hele continent wordt gedomineerd, en ook niet of de landmacht belangrijker dan een zeemacht. In geopolitiek gaat het niet langer om regionale-, maar globale dimensies. Een dominantie van het gehele Euro-Aziatische continent is vandaag een voorwaarde voor wereldwijde suprematie. De Verenigde Staten, dus een niet- Euro-Aziatische macht, genieten nu van internationale prioriteit; hun troepen zijn aanwezig op drie grensgebieden van het Euro-Aziatische continent, vanwaar zij een enorme invloed op de bewoners van de Euro-Aziatische achterland uitoefenen. Maar het belangrijkste gebied van de wereld - Eurazië - is het gebied waarin een potentiële rivaal, die meedingt naar de wereldmacht, zou kunnen opstaan. Een Amerikaanse geo-strategie, die eruit bestaat de geopolitieke belangen van de Verenigde Staten in Eurazië op de lange termijn te waarborgen, zal zich dus eerst concentreren op de grote spelers en zal een passende verkenning van dat terrein moeten maken.

65 De Euro-Aziatische schaakbord

Twee basisstappen zijn dus vereist:

1 Ten eerste, de geostrategische dynamische staten van Eurazië identificeren die mogelijk in staat zijn internationale kracht-verdeling slagvaardig te veranderen evenals het decoderen van de belangrijkste buitenlandse beleidsdoelen van hun politieke elites en zich anticiperen op de daaruit voortvloeiende politieke gevolgen; En verder, de geopolitieke kritische Euro-Aziatische staten onder de loep te nemen die vanwege hun geografische ligging en/of louter haar bestaan; en die als katalysator werkt op de actieve geostrategische spelers of op de regionale omstandigheden.
2 Ten tweede, een specifiek beleid van de VS te formuleren, die in staat is om de balans van de aangegeven onder punt één genoemde relaties uit te balanceren en/of om ze onder controle te krijgen, om zodoende vitale belangen van de VS te behouden, te versterken en om een omvattende geo-strategie te ontwerpen die een samenhang oplevert tussen de afzonderlijke terreinen van de Amerikaanse politiek op mondiaal niveau.

Kortom, Euro-Aziatische geo-strategie betekent voor de Verenigde Staten een tactische, verstandige en vastberaden omgang met geostrategische dynamische staten en de zorgvuldige behandeling van geopolitiek katalytische staten die overeenkomt met het dubbele belang van Amerika op de korte-termijn, t.w.: 1) De handhaving van haar unieke wereldwijde machtspositie te behouden en 2) op de lange termijn een omzetting naar een steeds meer geïnstitutionaliseerde mondiale samenwerking. Men maakt gebruik van een terminologie die doet denken aan de meer brute tijden van de oude wereldrijken, dat zijn de drie belangrijke vereisten voor een imperialistische geo-strategie:

1. Afspraken tussen vazallen te verhinderen
2. Hun afhankelijkheid in veiligheidsvraagstukken te behouden
3. Schatplichtige staten volgzaam te houden en ervoor te zorgen dat ze zich niet aansluiten bij de "barbaren".

66 Het Grote Schaakbord

Geo-strategische acteurs en geo-politieke schanierpunten

Geostrategische acteurs zijn staten die de capaciteit en de nationale wil hebben om buiten hun grenzen macht of invloed uit te oefenen op de geopolitieke *status quo* om de omvang van het Amerikaanse belang te veranderen. Ze zijn in geopolitiek opzicht potentieel en/of tendentieus onvoorspelbaar. Om wat voor reden dan ook - of in het streven naar nationale grootheid, tot de verwerkelijking van een ideologie van religieus zendelingenbewustzijn of omwille van de economische expansie - trachten sommige staten een regionale hegemonie of een plaats op de wereldranglijst te verwerven. Ze worden door diepgewortelde en complexe motieven gedreven, die zich - om met de woorden van Robert Browning te spreken, het best als volgt kunnen worden uitgelegd: ... De mens zal naar meer streven dan het kan bereiken, waarom is er anders een hemel? Zij taxeren de macht van Amerika zorgvuldig, bepalen in hoeverre hun belangen overeenkomen of botsen met Amerika, en ontwerpen hun eigen, beperktere Euro-Aziatische doelstellingen. Vaak afgestemd op het beleid van de Verenigde Staten, maar soms juist tegenovergesteld. Dergelijke gemotiveerde Euro-Aziatische Staten moeten door de Verenigde Staten in de gaten worden gehouden. Geopolitieke- en scharnierpunten van hun

kant gezien, zijn staten waarvan de betekenis niet het gevolg is van hun macht en motivatie, maar eerder het gevolg is van hun precaire geografische ligging en hun potentiële kwetsbaarheid.

67 Het Euro-Aziatische schaakbord
Geopolitieke scharnierpunten worden meestal gekenmerkt door de geografie, voor zover deze in sommige gevallen een specifieke rol verschuldigd zijn, aangezien ze ofwel de toegang tot geopolitiek belangrijke gebieden huisvesten, of belangrijke geostrategische speler de toegang weigeren tot bepaalde middelen. In sommige gevallen, kan een geopolitieke scharnierpunt als een dynamische staat of zelfs als regionaal verdedigingsschild fungeren. Vaak heeft het loutere bestaan van een geopolitieke scharnierpunt voor een naburige geostrategische speler aanzienlijke politieke en culturele gevolgen. De belangrijkste geopolitieke scharnierpunten van Eurazië te bepalen na het einde van de Koude Oorlog en ze te beschermen is dus een ander cruciaal aspect in de wereldwijde geo-strategie van de Verenigde Staten. Men moet ook bedenken dat hoewel alle geostrategische spelers proberen door te stromen naar de rang van een invloedrijk en machtig land, niet allemaal automatisch geostrategische spelers zijn. Hoewel deze landen makkelijk kunnen worden bepaald, is het door omstandigheden nodig dat sommige ongetwijfeld belangrijke landen niet in de lijst opgenomen zijn. In het kader van de huidige wereldwijde omstandigheden (1997) kunnen we tenminste vijf belangrijke geostrategische spelers en vijf geopolitieke en scharnierpunten aanwijzen op de nieuwe politieke kaart van Eurasia (daarvan zouden in elk geval twee deels als medespelers in beeld komen). Frankrijk, Duitsland, Rusland, China en India zijn belangrijke spelers, terwijl Groot-Brittannië, Japan en Indonesië, (hoewel weliswaar ook erg belangrijke landen) niet aan de voorwaarden voldoen.

68 Het Grote Schaakbord
De Oekraïne, Azerbeidzjan, Zuid-Korea, Turkije en Iran vormen geopolitieke speerpunten die van cruciaal belang zijn, hoewel zowel Turkije als Iran tot op zekere hoogte binnen hun beperkte omvang van de mogelijkheden geostrategisch actief zijn. Daarop zullen we in de volgende hoofdstukken nader ingaan. Op dit punt volstaat het dat de belangrijkste en meest dynamische geostrategische spelers in de westelijke Eurazische periferie Frankrijk en Duitsland genoemd worden. Beiden zijn geïnspireerd door de visie van een verenigd Europa, hoewel ze over de vraag hoe sterk en in welke vorm ze met elkaar verbonden moeten worden en de band tussen Europa en Amerika, sterk van opvattingen verschillen. Beiden hebben de ambitie om iets nieuws in Europa gestalte te geven en daarmee de status quo te veranderen. Met name Frankrijk heeft zijn eigen geostrategische concept voor Europa, dat in bepaalde belangrijke opzichten verschilt van de ideeën van de Verenigde Staten. Het heeft de neiging naar tactische schaakzetten, waarmee het probeert Rusland tegen Amerika en Groot-Brittannië tegen Duitsland uit te spelen, hoewel het afhankelijk is van het Frans-Duitse partnerschap om haar eigen zwakke positie te compenseren. Bovendien zijn zowel Frankrijk als Duitsland krachtig en zelfverzekerd genoeg om hun invloed binnen een groter regionaal bereik te gebruiken. Frankrijk zou niet alleen een belangrijke politieke rol kunnen spelen in een verenigd Europa, maar ziet zichzelf ook als de kern van een groep van mediterrane- en Noord-Afrikaanse landen, die dezelfde problemen hebben. Duitsland wordt zich in toenemende mate bewust van haar bijzondere status als de belangrijkste land binnen Europa - als de economische motor van de regio en de toekomstige leider van de Europese Unie (EU).

69 De Euro-Aziatische schaakbord
Tegenover het recent uit de sovjet-bevoogding ontslagen Midden-Europa voelt het als een bijzondere verantwoordelijkheid, die vaag aan de vroegere voorstelling van een door Duitsland geleid Midden-Europa herinnert. Daarnaast voelen zowel Frankrijk en Duitsland zich geroepen om de Europese belangen te verdedigen in de betrekkingen met Rusland en heeft Duitsland, vanwege zijn geografische ligging, de mogelijkheid voor een speciale bilaterale overeenkomst met Rusland. In tegenstelling tot het Verenigd Koninkrijk die geen geostrategisch speler is. Het heeft minder opties, heeft geen ambitieuze visie op de toekomst van Europa en is vanwege haar relatieve terugval thans (1997) niet meer in staat, zoals voorheen de rol van een scheidsrechter in Europa te spelen. Zijn ambivalente houding ten opzichte van de Europese eenwording en het vasthouden aan een vervagende speciale relatie met Amerika hebben het Verenigd Koninkrijk bij de grote beslissingen over de toekomst van Europa toeziend en betekenisloos gemaakt. Londen heeft grotendeels afscheid genomen van het Europese spel. Sir Roy Denman, voorheen een hoge Britse beambte in de Europese Commissie, herinnert zich in zijn memoires dat zelfs bij de Conferentie van Messina 1955, die de oprichting van de Europese Unie voorafging, de officiële woordvoerder van Groot-Brittannië tegenover de verzamelde enthousiaste architecten van Europa botweg beweerde : "Het toekomstige verdrag wat U hier bespreekt, heeft geen kans om te worden aangenomen; Zou het een consensus vinden dan heeft het geen kans om toegepast te worden. En als het wel zou worden toegepast, zal het totaal onaanvaardbaar zijn voor Engeland ... "au revoir et Bonne chance." (4)
(4) Roy Denman. Gemiste Kansen (Londen: Cassell, 1996).

70 Het Grote Schaakbord
Meer dan veertig jaar nadat deze uitspraak werd gemaakt, beschrijven ze in wezen nog steeds de Britse houding ten opzichte van een werkelijk verenigd Europa. De Britse terughoudendheid om deel te nemen aan de voor januari 1999 geplande Economische en Monetaire Unie, weerspiegelt de onwil om de Britse lot gelijk te trekken met dat van Europa. De centrale stelling van deze houding werd samengevat in de volgende punten aan het begin van de jaren negentig:

- Groot-Brittannië verwerpt het doel van een politieke unie.
- Groot-Brittannië komt op voor de economische integratie in een systeem op basis van vrije handel model.
- Groot-Brittannië geeft de voorkeur aan een eigen buitenlands- en veiligheidsbeleid en een defensie-coördinatie buiten het institutionele kader van de Europese Gemeenschap.
- Groot-Brittannië heeft zijn invloed in het EG optimaal versterkt. (5)

Natuurlijk, Groot-Brittannië is nog steeds een belangrijke partner voor Amerika. Middels het Gemenebest, blijft het een zekere mate van wereldwijde invloed uit te oefenen, maar het is noch een bruisende grote macht, noch is het geïnspireerd door een ambitieuze visie. Het is de steunpilaar van de VS, een zeer trouwe bondgenoot, een belangrijke militaire basis en een nauwe partner voor gevoelige spionageactiviteiten. Zijn vriendschap moet worden gehandhaafd, maar zijn beleid zal geen voortdurende aandacht nodig hebben. Het wordt uitgescheiden uit actieve dienst als geostrategisch speler die op een prachtige sofa uitrust en zich weghoudt van het Europese avontuur en bij Frankrijk en Duitsland aan de touwtjes trekt.
5 In Robert Skidelskys Beitrag over “Great Britain and the New Europe” in: *From the Atlantic to the Urals*, ed. David P. CaIleo en Philip H. Gordon (Arlington, Va.:1992), blz. 145.

71 Het Euro-Aziatische schaakbord
De andere Europese middelgrote landen, in meerderheid leden van de NATO en/of de Europese Unie, volgen Amerika's bijvoorbeeld of staan stilzwijgend achter Duitsland of Frankrijk. Hun beleid heeft geen vergaande impact op de regio, en ze zijn niet in de positie waarin zij hun politieke oriëntatie fundamenteel kunnen veranderen. Momenteel zijn ze noch geostrategische-, noch geopolitieke spelers op cruciale punten. Hetzelfde geldt voor de belangrijkste potentiële leden (1997) van de NATO en de EU in Centraal-Europa, o.a. Polen. Ze zijn politiek en economisch te zwak om op te treden als een geostrategische speler, en hebben maar één keuze: n.l. te worden geïntegreerd in het Westen. Daarnaast wint Polen na de ondergang van het oude Russische rijk en haar verdiepende banden

met de NATO en de EU een ongekende beveiliging, terwijl hun strategische opties daardoor verminderen. Het hoeft niet benadrukt te worden dat Rusland een geostrategische hoofdrolspeler blijft - ondanks de huidige zwakte en de waarschijnlijke langdurige malaise. Enkel hun aanwezigheid is vrij stevig van invloed op de nieuwe onafhankelijke staten in de enorme Euro-Aziatische ruimte van de voormalige Sovjet-Unie. Het voedt de ambitieuze geopolitieke doelstellingen die zij altijd openlijk heeft verkondigd. Als het weer de vroegere kracht herwonnen heeft, zal het op zijn westelijke en oostelijke buurlanden grote druk uitoefenen. Daarnaast staat Rusland nog steeds voor de geostrategische beslissing, hoe het zich zal blijven opstellen t.o.v. de Verenigde Staten: als een vriend of een vijand? Het kan heel goed zijn dat hun kansen op het Euro-Aziatische continent groter zijn.

72 Het Grote Schaakbord
Veel hangt af van de interne politieke ontwikkelingen, en in het bijzonder van de vraag of Rusland een Europese democratie wordt of opnieuw een Euro-Aziatisch imperium. In ieder geval blijft het duidelijk een geostrategische speler, zelfs als het een aantal van zijn onderdelen, alsmede enkele sleutelposities verloren gaan op de Euro-Aziatische schaakbord. Ook is de positie van China als een belangrijke speler onbetwistbaar. China is al een belangrijke regionale macht en zoekt op grond van haar geschiedenis een grootmacht-positie, in de overtuiging dat de Chinese staat het centrum van de wereld is met waarschijnlijk hogere doelen. De maatregelen waartoe het leiderschap heeft besloten beginnen nu al de geopolitieke machtsverhoudingen in Azië te beïnvloeden, terwijl de economische opmars vast en zeker met nog meer macht en groeiende ambities gepaard zullen gaan. De opkomst van een Groot-China zal de kwestie Taiwan hoger op de agenda plaatsen en niet zonder gevolgen voor de Amerikaanse positie in het Verre Oosten blijven. De ontmanteling van de Sovjet-Unie heeft een aantal staten aan westelijke grens van China de Chinese leiders niet onverschillig gelaten. Als China zich op het internationale toneel sterker laat gelden, zal dat op Rusland, naar verwachting, van invloed zijn. Aan de oostrand van Eurazië bestaat een paradoxale situatie. Japan is zonder twijfel een belangrijke internationale macht, en de Amerikaanse-Japanse alliantie wordt vaak - de belangrijkste bilaterale relatie van de Verenigde Staten - genoemd en terecht. Als één van de leidende economische naties van de wereld, kan Japan ongetwijfeld een enorme politieke macht uitoefenen. Echter, het gaat ze niet om de regionale hegemonie, maar in plaats daarvan geven ze de voorkeur aan de Amerikaanse bescherming.

73 Het Euro-Aziatische schaakbord
Zoals het Verenigd Koninkrijk t.o.v. Europa, houdt Japan zich buiten de politieke gebeurtenissen op het Aziatische vasteland, en niet in het minst omdat veel Aziaten elke Japanse zoektocht naar een regionale dominante politieke rol nog steeds als vijandigheid uitleggen. Dit kenmerkt de terughoudendheid en zelfdiscipline in het beleid van Japan, wat op zijn beurt de Verenigde Staten de mogelijkheid geeft om een centrale rol te spelen op het gebied van veiligheid in het Verre Oosten. Japan is dus geen geostrategische speler, hoewel er duidelijke mogelijkheden zijn om er snel een te worden - vooral als ofwel China of Amerika hun huidige beleid plotseling zou moeten veranderen - waarop de Verenigde Staten een zorgvuldige omgang met hun Japanse bondgenoten als een bijzondere plicht zien. Niet het Japanse buitenlands beleid moet Amerika in de gaten houden, maar het moet in plaats daarvan de Japanse zelfbeheersing heel subtiel cultiveren. Een aanzienlijke verslechtering van de VS-Japanse relaties zou rechtstreeks van invloed zijn op de stabiliteit in de regio. Makkelijker kan het beargumenteerd worden waarom Indonesië niet één van de dynamische geostrategische spelers is. Hoewel Indonesië het belangrijkste land in Zuidoost-Azië is, kan het als gevolg van een relatief onderontwikkelde economie, de binnenlandse politieke onzekerheid op de wijd verspreide archipel en de gevoeligheid voor etnische conflicten die wordt verergerd door de centrale rol van de Chinese minderheid in het nationale financiële leven, in de regio slechts in beperkte mate invloed uitoefenen. Op enig moment kan Indonesië een belangrijk obstakel voor China's inspanningen voor zuidwaartse expansie worden. Dit aspect is reeds vastgesteld door Australië, het eens zo gevreesde Indonesische expansionisme, maar laatste tijd komt het tot een nauwere Australisch-Indonesisch samenwerking wat betreft regionale veiligheidskwesties. Voordat Indonesië als een dominante speler in de regio kan worden beschouwd, moet het eerst een periode van politieke consolidatie en voortdurende economische vooruitgang achter zich hebben.

74 Het Grote Schaakbord
In tegenstelling daarmee is India momenteel (1997) in een fase van politieke consolidatie een voortdurende economische ontwikkeling doorlopen, zet zichzelf neer als een regionale macht, en ziet zichzelf als een potentieel belangrijke speler op het internationale toneel. Het wordt ook gezien als een rivaal van China. India kan haar lange termijn opties overschatten, maar het is zonder twijfel de machtigste staat in Zuid-Azië, als het ware, een regionale hegemonie. Het is ook een semi-officiële kernmacht. Met dit wapen-potentieel zal het niet alleen Pakistan intimideren, maar vooral t.o.v. het nucleaire arsenalen van China een tegengewicht vormen. India's geostrategische visie op haar rol in de regio, betreft zowel zijn buren als de Indische Oceaan. Op dit zelfde moment raken zijn ambities de Amerikaanse belangen in Eurazië slechts aan de rand, en dus heeft India als een geostrategische speler, geen reden voor geopolitieke zorgen - althans niet in dezelfde mate als Rusland of China. De Oekraïne, een nieuw en belangrijk gebied op de Euro-Aziatische schaakbord, is een geopolitieke brandpunt, omdat hun bestaan als een onafhankelijke staat bijdraagt aan de omwenteling in Rusland. Zonder de Oekraïne is Rusland niet langer een Euro-Aziatische rijk. Het kan nog steeds streven naar een imperiale status, maar dan zou het een overwegend Aziatisch macht zijn, wat zeer waarschijnlijk zal worden betrokken bij de slopende strijd met opstandige Centraal-Aziatische staten, die het verlies van hun recent verworven soevereiniteit niet accepteren en van de andere islamitische staten in het zuiden steun kunnen krijgen. Ook China zou zich waarschijnlijk verzetten tegen elke herdruk van een Russische hegemonie over Centraal-Azië.

75 Het Euro-Aziatische Schaakbord
Als Moskou de controle over de Oekraïne, met zijn 52 miljoen mensen, belangrijke mineralen en de toegang tot de Zwarte Zee herwint, verkrijgt Rusland automatisch verspreid de middelen om een machtig Europa en Azië omvattend rijk te worden. Verliest de Oekraïne de onafhankelijkheid, zal dit een directe impact op Centraal-Europa hebben en wordt Polen het geopolitieke scharnierpunt aan de oostgrens van een verenigd Europa. Zelfs het relatief kleine, dunbevolkte Azerbeidzjan is niet te onderschatten, met zijn enorme energiebronnen en geopolitiek perspectief. Het is in zekere zin de kurk in de fles waaronder de schatten van de Kaspische Zee en Centraal-Azië verbogen liggen. Als Azerbeidzjan zich in zijn geheel aan Moskou onderwerpt, kan de onafhankelijkheid van de Centraal-Aziatische staten zinloos worden. Is de onafhankelijkheid van Azerbeidzjan eenmaal opgeheven dan zijn de enorme oliereserves aan de controle van Moskou onderworpen. Een onafhankelijke Azerbeidzjan wat is gekoppeld aan de markten van het westen d.m.v. pijpleidingen, geleid door een niet Russisch-gecontroleerd gebied, zal voor de hoog-ontwikkelde van energie-afhankelijke economieën een toegangspoort tot de energie-rijke Centraal-Aziatische republieken vormen. Bijna net zoals het geval is met de Oekraïne, is de toekomst van Azerbeidzjan en Centraal-Azië voor het wel en wee van Rusland bepalend. Turkije en Iran zijn er als de kippen bij om van de aftocht van de Russische macht te profiteren en enige invloed in de regio rond de Kaspische Zee en Centraal-Azië op te bouwen. Vanuit die reden kan men hen als geostrategische spelers beschouwen. Echter, beide landen hebben met ernstige binnenlandse politieke moeilijkheden te kampen, en hun mogelijkheden om grotere machtsverschuivingen in die regio te bewerkstelligen zijn beperkt.

76 Het Grote Schaakbord
Zij zien elkaar ook als een tegenstander en neigen ertoe om van elkanders beïnvloeding een geschil te maken. Dus bijvoorbeeld; in Azerbeidzjan, waar Turkije grote invloed heeft, is de Iraanse houding (als gevolg van bezorgdheid over een mogelijke nationale

opstand van Azeri's in Iran) voor de Russen behulpzaam. Zowel Turkije als Iran zijn inderdaad belangrijk, vooral als geopolitieke scharnierpunten. Turkije stabiliseert het gebied rond de Zwarte Zee, regelt de toegang naar de Middellandse Zee, biedt in de Kaukasus Rusland weerstand, fungeert nog steeds als tegenwicht tegen het islamitisch fundamentalisme en dient als het zuidelijke anker van de NATO. Een gedestabiliseerd Turkije zal waarschijnlijk meer geweld in de zuidelijke Balkan laten ontstaan, en op hetzelfde moment de Russen vergemakkelijken, de nieuwe onafhankelijke staten in de Kaukasus opnieuw hun heerschappij op te dringen. Ondanks de dubbelzinnige houding ten aanzien van Azerbeidzjan, steunt Iran de nieuwe politieke diversiteit van de Centraal-Aziatische regio op een soortgelijke stabiliserende manier. Het domineert de oostelijke kust van de Perzische Golf, terwijl zijn onafhankelijkheid, ondanks alle huidige vijandelijkheden tegen de Verenigde Staten, op lange termijn de Russische dreiging voor de Amerikaanse belangen in de Golfregio een halt toeroept. Zuid-Korea ten slotte is een geopolitiek scharnierpunt in het Verre Oosten. Hun nauwe banden met de Verenigde Staten zet de Amerikanen in de situatie zonder overdreven aanwezigheid in het land zelve zelfs Japan af te weren en daarmee te voorkomen dat ze zichzelf promoveren tot een onafhankelijke en grote militaire macht. Elke belangrijke wijziging in de status van Zuid-Korea, hetzij door middel van hereniging en/of door een verschuiving in een groeiende Chinese invloedssfeer, zal onvermijdelijk Amerika's rol en dus ook die van Japan in het Verre Oosten dramatisch veranderen.

77 Het Euro-Aziatische schaakbord
Bovendien wordt Zuid-Korea door haar groeiende economische macht, een belangrijker gebied, waarover de controle steeds belangrijker wordt. De bovenstaande opstelling van geostrategische spelers en geopolitieke scharnierpunten is noch definitief noch statisch. Misschien komt er een andere staat bij of valt er een staat in betekenis weg. In sommige opzichten, kun je zeker Taiwan of Thailand, Pakistan, Kazachstan en Oezbekistan in de laatste categorie opnemen. Maar op dit moment lijkt dat dit bij geen van deze staten het geval te zijn. Verandert er iets aan de status van deze landen dan steken daar grotere belangen achter, die een zekere verschuiving in de machtsverdeling met zich meebrengen. Maar het blijft de vraag of dat verstrekkende gevolgen heeft van katalytische aard. Afgescheiden van China, kan de enige uitzondering de kwestie Taiwan zijn. Maar het zou alleen een probleem worden als China voor de verovering van het eiland massaal geweld gaat gebruiken en daarmee de geloofwaardigheid van de USA in het Verre Oosten ondermijnt. De kans dat iets dergelijks zich voordoet, lijkt klein, maar je moet dit punt in gedachten houden bij het ontwerpen van een beleid van de Verenigde Staten tegen China.

Ernstige beslissingen en mogelijke uitdagingen

Staan de belangrijkste spelers en de belangrijke scharnierpunten eenmaal vast, dan kan men zijn de grote verwarring waarin het Amerikaanse beleid zich bevindt waarnemen, en zijn de belangrijkste uitdagingen waarvoor zij op het Euro-Aziatische continent worden geplaatst beter te voorspellen.

78 Het Grote Schaakbord
Voordat we het in de volgende hoofdstukken het gaan hebben over deze onderwerpen, kunnen ze worden ingedeeld in vijf grote vragen:

- Wat voor een Europa zou Amerika zich wensen en dus dat bevorderen?
- Wat voor een Rusland is in het belang van Amerika, en wat kan Amerika als bijdrage daaraan leveren?
- Hoe zijn de vooruitzichten als er in het centrum van Eurazië een nieuwe Balkan ontstaat, en wat moet Amerika doen om de daaruit voortvloeiende risico's te minimaliseren?
- Tot welke rol moet men China in het Verre Oosten aanmoedigen te spelen en welke conclusies kunnen er worden afgeleid van wat er is gezegd. Niet alleen voor de Verenigde Staten, maar ook voor de Japan.
- Welke nieuwe Euro-Aziatische coalities zijn mogelijk, die zeer gevaarlijk zijn voor de Amerikaanse belangen kunnen zijn, en wat moet er gedaan worden om deze te verhinderen?

De Verenigde Staten hebben altijd hun oprechte belangen in een verenigd Europa verkondigd. Sinds de dagen van de regering-Kennedy werd er een *Gelijke-rechten-partnerschap* opgezet. Het officiële Washington uitte onvermoeid hun verlangen om Europa te zien samengroeien naar een eenheid die krachtig genoeg zou zijn worden om de verantwoordelijkheid en de lasten van een wereldwijd leiderschap te delen met Amerika. Tot zover de overheersende overeenkomst op dit thema. In de praktijk is de houding van de Verenigde Staten minder duidelijk en eenduidig geweest. Wil Washington werkelijk een Europa dat als een volwaardige partner in hetzelfde wereldgebeuren fungeert, of ligt een alliantie van ongelijkwaardigheid meer aan hun hart? Is de VS bijvoorbeeld, bereid met Europa de leidende positie in het Midden-Oosten te delen, een regio die niet alleen geografisch veel dichterbij Europa ligt dan bij Amerika, maar waarin individuele Europese landen ook hun eigen belangen nastreven?

79 Het Euro-Aziatische schaakbord
In deze samenhang past onmiddellijk het probleem van Israël. De Euro-Amerikaanse meningsverschillen over de houding ten aanzien van Iran en Irak zijn voor de VS niet aan de orde als een twistpunt tussen gelijke partners, maar als een geval van weerspannigheid tegen het gezag. De dubbelzinnige houding over de vraag van de mate van de Amerikaanse steun voor de Europese eenheid omvatte ook het probleem hoe die Europese eenheid omschreven wordt en welk land, indien aan de orde, de leiding in het eenwordingsproces moet krijgen. Washington kon Londen er niet van afbrengen om de problemen in de onderhandelingen over de Europese integratie juist te versterken, maar anderzijds toonde het een duidelijke voorkeur aan een Duitse leiding boven een Franse. Gezien de traditionele teneur van de Franse politiek, is deze houding begrijpelijk, maar heeft tot gevolg dat daarmee het uitzicht op een tactische entente tussen Engeland en Frankrijk vereist werd om bij Duitsland een streep door de rekening te halen, evenals bij de tijdelijke flirt van Frankrijk met Moskou om met de Amerikaans-Duitse coalitie te rivaliseren. Het ontstaan van een werkelijk verenigd Europa - vooral als dit met constructieve Amerikaanse steun gebeurd - zal een belangrijke veranderingen in de structuur en de besluitvormingsprocessen van de NATO vereisen. De NATO biedt niet alleen het institutionele kader voor de uitoefening van de Amerikaanse invloed in Europese zaken, maar ook de basis voor de politiek cruciaal Amerikaanse militaire aanwezigheid in West-Europa.

80 Het Grote Schaakbord
In de loop van de Europese eenwording zal deze verdedigingsstructuur moeten worden aangepast op de nieuwe werkelijkheid van de alliantie, die op een min of meer gelijkwaardig partnerschap berust en niet meer een samenwerkingsverband is waarin er, -om traditionele begrippen te gebruiken-, een overheerser en zijn vazallen zijn. Ondanks de bescheiden stappen die in 1996 werden gezet om binnen de NATO, de rol van de West-Europese Unie (WEU), de militaire alliantie van de West-Europese landen te verbeteren, is dit probleem grotendeels omzeild. Een echte beslissing voor een verenigd Europa zal een vergaande reorganisatie van de NATO afdwingen, die onvermijdelijk de suprematie van de Verenigde Staten binnen de alliantie zal verzwakken. Kortom, een lange-termijn-Amerikaanse geo-strategie zal de vragen inzake de Europese eenheid en echt partnerschap met Europa moeten beantwoorden. Een Amerika die werkelijk een verenigd- en onafhankelijk Europa wenst zal zijn volle gewicht voor iedere Europese kracht moeten inzetten die een politieke en economische intergratie van Europa een echte zorg is. Echter, een dergelijke strategie betekent ook afscheid nemen van de overblijfselen van een ooit zo heilige bijzondere relatie tussen de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk. Een politiek voor een verenigd Europa zal ook - zij het gemeenschappelijk met de Europeanen - de zeer gevoelige vraag van Europa's

geografische uitbreiding worden geconfronteerd. Hoever moet de Europese Unie naar het oosten uitbreiden? En moet de oostelijke grenzen van de EU ook de oostelijke frontlinie van de NATO zijn? De eerste is meer een Europees besluit en zal onmiddellijk gevolgen hebben voor een NATO-besluit.

81 Het Euro-Aziatische schaakbord
Dit raakt in ieder geval ook de Verenigde Staten, en de stem van de Verenigde Staten is binnen de NATO nog steeds belangrijk. **Omdat er in toenemende mate consensus over bestaat dat de volkeren van Centraal-Europa, zowel in de EU als de NATO opgenomen zullen worden, richt zich de aandacht op de toekomstige status van de Baltische republieken en misschien binnenkort ook in de Oekraïne.** (1997) Dit Europese dilemma overlapt vergaand het tweede, waarin het gaat om Rusland. Het is gemakkelijk om de kwestie inzake de toekomst van Rusland met het protest te beantwoorden dat het liever een democratisch, nauw met Europa verbonden Rusland ziet. Waarschijnlijk zal een democratisch Rusland met door Amerika en Europa gedeelde waarden meer sympathie opleveren en zal overeenkomstig ook meer kans maken op een junior partnerschap bij het opzetten van een meer stabiel en coöperatief Eurasia. Maar Rusland koestert waar mogelijk verdere ambities en is niet tevreden te krijgen met de erkenning van democratie en respect. Binnen de Russische ambtenaren van Buitenlandse Zaken (wat voor het grootste deel bestaat uit de voormalige Sovjet-bureaucraten) leeft en bloeit ongebroken een diepgeworteld verlangen naar een bijzondere rol in Eurazië, die consequent wordt geassocieerd met een vernieuwde ondergeschiktheid van de nieuwe onafhankelijke voormalige Sovjetrepublieken tegenover Moskou. In deze context zijn een aantal invloedrijke leden van de Russische politieke bureaucratie met een vriendelijke politiek naar het Westen met een plan in de weer om de aanspraken van Rusland op de wereldmacht ter discussie te stellen, wat de Russische geopolitici als volgt uitdrukten;

82 Het Grote Schaakbord
"De Verenigde Staten en de landen van de NATO zijn er op uit, - hoewel met de grootst mogelijke voorzichtigheid t.a.v. Rusland's eigenwaarde, maar niettemin vast besloten - het de geopolitieke fundamenten te vernietigen wat, althans in theorie, Rusland de hoop zou kunnen geven in de wereldpolitiek de status van nummer twee te verwerven, die vroeger door de Sovjet-Unie bezet werd." Bovendien wordt Amerika verondersteld een beleid te hebben waarin »De vanuit het westen bedreven reorganisatie van de Europese gebied in principe geleid wordt door de gedachte dat in dit deel van de wereld nieuwe, relatief kleine en zwakke staten door hun min of meer nauwe banden met de NATO, de EU en dergelijke te ondersteunen." (6) De nauwkeurig geciteerde passages beschrijven treffend, niet zonder een zekere vijandigheid, het dilemma waarmee de Verenigde Staten te maken hebben. In hoeverre moet men economische hulp aan Rusland geven - die het land politiek en economische noodzakelijkerwijs versterkt - , en in welke mate zullen parallel daarmee de nieuwe onafhankelijke staten geholpen zijn hun onafhankelijkheid te verdedigen en te consolideren? Kan Rusland zowel een machtige staat en een democratie zijn? Zal het zijn voormalige verloren macht en grondgebied weer willen terugwinnen, en kan het dan zowel een wereldrijk als een democratie zijn? Een beleid van de Verenigde Staten tegenover de grote geopolitieke scharnierpunten Oekraïne en Azerbeidzjan, kan aan dit probleem niet voorbij gaan en dus staat Amerika, wat de tactische balans en strategische visie betreft, voor een dilemma.

(6) A. Bogaturow en W Kremenjuk (beide hoogleraren van de Canadese Institute of America Academie van Wetenschappen) in ~ Current Relations and Prospects for Interaction Between Russia and the United States~', *Nszawissimaja Gaseta*, 28. Juni1996.

83 Het Euro-Aziatische schaakbord
Het binnenlandse herstel van Rusland is een essentiële voorwaarde voor de democratisering en uiteindelijk voor zijn Europeanisering. Maar elke onderbreking van haar grootmacht-potentieel zijn voor beide doelen schadelijk. Over deze kwesties kan het tot een meningsverschil komen tussen de Verenigde Staten en enkele Europese landen, vooral wat betreft de uitbreiding van de EU en de NATO. Moet Rusland worden beschouwd als een kandidaat voor het lidmaatschap van één van deze twee structuren? En hoe zit het dan met de Oekraïne? Voor de uitsluiting van Rusland kan de te betalen prijs hoog zijn - de Russen zullen zich in hun vooroordelen en angst bevestigd voelen, een soort self-fulfilling prophecy zal om zich heen grijpen - maar een verzachting van de EU of de NATO kan een destabiliserend effect hebben. Een andere grote onzekerheid die in de pijplijn zit is de geopolitiek centraal gelegen Euro-Aziatische regio, die wordt versterkt door de potentiële kwetsbaarheid van de hoekstenen Turkije en Iran. Het in de volgende kaart getekende gebied van de Krim in de Zwarte Zee recht door langs de nieuwe zuidelijke grenzen van Rusland naar het oosten tot de Chinese provincie Xin-Jiang, vandaar zuidwaarts naar de Indische Oceaan naar beneden, verder naar het west tot de Rode Zee , naar het noorden tot de oostelijke Middellandse Zee en terug naar de Krim, wonen bijna 400 miljoen mensen in ongeveer 25 landen, die bijna allemaal heterogeen zijn, zowel etnisch als in hun religieuze overtuiging en politiek vergaand instabiel zijn. Sommige van deze landen zijn mogelijk in staat nucleaire wapens te verwerven. In deze licht ontvlambare regio met door haatgevoelens met elkaar concurrerende machtige buurlanden omgeven zullen waarschijnlijk oorlogen tussen de staten afspelen alsmede langdurige etnische en religieuze conflicten die nog waarschijnlijker zijn.

84 Het Grote Schaakbord

Hun regionale expansie zal er grotendeels van afhangen of India als een obstakel dient of van de gelegenheid gebruik maakt Pakistan zijn wil op te leggen. De interne politieke spanningen in Turkije en Iran zullen zich toespitsen en beide staten grotendeels in haar stabiliserende rol duwen die zij spelen in deze onrustige regio's. Dergelijke ontwikkelingen zullen op hun beurt het moeilijk maken voor een assimilatie van de nieuwe Centraal-Aziatische staten in de internationale gemeenschap en ook van invloed zijn op de door de USA verzekerde veiligheid in de Golf-regio.

85 Het Euro-Aziatische schaakbord
In ieder geval kunnen hier Amerika en de internationale gemeenschap worden geconfronteerd met een uitdaging die de crisis in het voormalige Joegoslavië in de schaduw stelt. Een deel van het probleem in deze onstabiele regio is de bedreiging voor de Amerikaanse suprematie door het islamitisch fundamentalisme. Het gebruik van religieuze vijandigheid tegenover de *American way of lief* en het Arabisch-Israëlische conflict, kan het islamitisch fundamentalisme verschillende pro-Westerse regeringen in het Midden-Oosten ondermijnen en uiteindelijk Amerikaanse handelsbelangen in de regio in gevaar brengen, met name in de Perzische Golf. Zonder politieke samenhang en zonder de steun van een machtige islamitische staat ontbreekt het islamitisch fundamentalisme het aan een geopolitieke kern, zodat de dreiging daarvan waarschijnlijk zal afbrokkelen. Een geostrategisch fundamenteel probleem werpt de opkomst van China als grootmacht op. De beste oplossing is als men een manier vindt om een democratisch- en vrije-markt-georganiseerd China te kunnen integreren in een groter kader van de regionale samenwerking. Maar wat als China niet democratisch is en economisch en militair steeds krachtiger wordt? Een *Groot-China* zal er wel komen, ongeacht wat zijn buren willen of doen, alle inspanningen om dit te voorkomen, kunnen een verscherpt conflict met China oproepen. Een dergelijk conflict zou de Amerikaans-Japanse relatie kunnen belasten - omdat het niet zeker is of Japan de Amerikaanse poging om China te trotseren ondersteunen zal - en Tokio's definitie van haar rol in de regio met mogelijk revolutionaire gevolgen zou kunnen veranderen. Ja, het kan zelfs het einde van de Amerikaanse aanwezigheid in het Verre Oosten betekenen.

86 Het Grote Schaakbord
Een overeenkomst met China zal echter zijn prijs vragen. China als een regionale macht te accepteren betekent meer dan alleen met een mooie kreet instemmen. Een dergelijke regionale dominantie zal een bepaald gewicht hebben. Om het heel duidelijk te formuleren: Hoe groot zal China's betovering zijn en waar naar toe zal de Chinese invloedssfeer zich uitbreiden die voor Amerika acceptabel zal zijn als deel van een politiek die de Chinese wereldpolitiek moet temperen. Welke gebieden die buiten haar politieke bereik liggen kunnen aan het "Hemelse Rijk" afgestaan worden ? Tegen deze achtergrond is de militaire aanwezigheid van Amerika in Zuid Korea van bijzondere betekenis. Zonder hen, is het voortbestaan van de Amerikaanse-Japanse defensie-overeenkomst in haar huidige vorm moeilijk voor te stellen, omdat Japan anders noodzakelijkerwijs militair sterker op zichzelf is aangewezen. Aan de andere kant zou een hereniging van Korea, de basis voor een voortdurende Amerikaanse militaire aanwezigheid in Zuid-Korea verstoren. Een herenigd Korea zou kunnen besluiten tegen een voortzetting van de Amerikaanse militaire bescherming; en in der daad kan dat de prijs zijn die China zal eisen en zodoende haar invloed op het schiereiland zeker stelt. Kortom, de verhouding van de USA naar China zal onvermijdelijk een directe impact hebben op het trilaterale veiligheids-pakt tussen de USA, Japan en Korea. Tot slot, kunnen een paar onvoorziene toekomstige politieke oriëntaties opgemerkt worden, die in meer detail besproken worden in de desbetreffende hoofdstukken. In het verleden heeft de strijd van individuele staten om de regionale dominantie de internationale politiek grotendeels bepaald.

87 Het Euro-Aziatische schaakbord
Van nu af aan, staat Amerika voor de vraag hoe het zal omgaan met de regionale coalities die haar uit Eurazië willen wegwerken en daarmee haar status als wereldmacht bedreigen. Of dergelijke coalities zich zullen vormen om de Amerikaanse hegemonie op te eisen hangt in zeer hoge mate af van de manier waarop de VS inspeelt op de hier gepresenteerde uitdagingen. Het meest gevaarlijke scenario is waarschijnlijk een grote coalitie tussen China, Rusland, en misschien Iran, niet verenigd door ideologie, maar door de diepgewortelde ontevredenheid van alle partijen als anti-hegemoniale alliantie. Een dergelijke alliantie zou in omvang en reikwijdte aan de uitdaging herinneren die ooit uit het Chinees-Sovjet-blok voortkwam, hoewel deze keer waarschijnlijk China de leiding zal overnemen en Rusland zich daarbij aansluit. Om deze mogelijkheid te voorkomen, voor zover dat kan, moeten de Verenigde Staten tegelijkertijd hun geostrategische vaardigheid aantonen aan de westelijke, oostelijke en zuidelijke periferie van Eurazië. Een geografisch beperkter, maar mogelijk een uitdaging met nog meer gevolgen zou een Chinees-Japanse as kunnen betekenen, zou de Amerika's positie in het Verre Oosten vermorzelen en de Japanse kijk op de wereld revolutionair veranderen. Een dergelijk

bondgenootschap van de macht van twee buitengewoon productieve volkeren en een zekere vorm van "Azianisme" als een anti-Amerikaanse doctrine benutten. Echter gezien de onderlinge ervaringen uit het verleden, lijkt het onwaarschijnlijk dat China en Japan in de nabije toekomst samen een alliantie aangaan; In ieder geval zal een vooruitziende blik van de Amerikaanse politiek in het Verre Oosten heel goed in staat zijn een dergelijk coalitie te voorkomen. Niet minder afzijdig, maar niet volledig uit te sluiten is de mogelijkheid van een grote Europese her-oriëntatie, die een Duits-Russische overeenkomst of een Frans-Russische Entente als resultaat kan hebben.

88 Het Grote Schaakbord

Voor beide zijn het duidelijke precedenten in de geschiedenis, en één van hen kan zich voordoen als de Europese integratie tot stilstand komt en de betrekkingen tussen Europa en Amerika ernstig verslechteren. Inderdaad zou men zich een Europees-Russische overeenkomst kunnen voorstellen, die Amerika van het continent uitsluit. Op dit moment lijken al deze varianten onwaarschijnlijk zolang de Amerikanen hun Europa-politiek niet verzaken en de grote Europese staten zich niet gaan heroriënteren. Wat de toekomst zal brengen…? Voor de hand ligt de conclusie dat de Amerikaanse suprematie op het Euro-Aziatische continent door turbulentie en misschien sporadische uitbarstingen van geweld opnieuw getaxeerd zal worden. Het kan worden blootgesteld aan nieuwe uitdagingen, zowel door herwaardering van lokale machtsposities als door nieuwe coalities. Het tegenwoordige mondiale systeem, waarbinnen het gevaar van een oorlog van de tafel is, blijft naar alle waarschijnlijkheid stabiel. Juist in die delen van de wereld, waar een lange termijn geostrategische suprematie van Amerika is gebaseerd op vergelijkbare en in wezen verwante sociaal-politieke systemen die via multilaterale door Amerika gedomineerde structuren aan elkaar zijn gekoppeld.